

p.f.f.d. (PhD), Kasimova Odina Alimjonovna

Fayzildinova Nargiza Mashrabovna

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti 1-bosqich magistri

Annotatsiya

Maqolada bo‘lajak pedagoglarning akademik mobilligini shakllantirish jarayoni nazariy asoslari tahlil etiladi. Akademik mobillik tushunchasining mazmun-mohiyati, uning zamonaviy ta‘lim tizimidagi o‘rni hamda xalqaro tajribalardagi samarali mexanizmlari o‘rganiladi. Shuningdek, bo‘lajak pedagoglarda akademik mobillikni rivojlantirishga ta‘sir etuvchi omillar, kompetensiyalar tizimi va pedagogik shart-sharoitlar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari pedagogik oliy ta‘lim muassasalarida xalqaro hamkorlik va almashinuv dasturlarini tashkil etishda ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Tayanch so‘zlar: *akademik mobillik, xalqaro ta‘lim, kompetensiya, innovatsion ta‘lim, Erasmus+, Mevlana, raqamli ta‘lim muhiti.*

Globalashuv, raqamli transformatsiya va xalqaro ta‘lim integratsiyasi davrida ta‘lim tizimi yangi talablar bilan yuzlashmoqda. Bugungi kunda nafaqat o‘quv jarayonining mazmuni, balki ta‘lim oluvchining moslashuvchanligi, mustaqil fikrlashi, madaniyatlararo muloqot qobiliyati va global tafakkuri ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois pedagogik oliy ta‘lim muassasalari oldida bo‘lajak pedagoglarning akademik mobilligini shakllantirish dolzarb vazifalardan biriga aylandi. Akademik mobillik (lotincha mobilis — harakatchan, moslasha oluvchi) atamasi ta‘lim jarayonida o‘quvchi yoki o‘qituvchining yangi muhitda faoliyat yuritish, yangilikka ochiqlik, tez moslashuvchanlik qobiliyatini anglatadi. UNESCO, OECD va Yevropa Kengashi hujjatlarida akademik mobillik ta‘lim oluvchi, o‘qituvchi yoki tadqiqotchining vaqtincha boshqa ta‘lim muassasasida o‘qish, dars o‘tish yoki ilmiy faoliyat olib borish orqali kasbiy tajribasini boyitish jarayoni sifatida talqin etiladi.

O‘zbekiston oliy ta‘lim tizimida so‘nggi yillarda xalqaro integratsiya jarayonlari faollashgani natijasida akademik mobillik masalasi dolzarb ilmiy yo‘nalishlardan biriga aylandi. Talabalar, o‘qituvchilar va tadqiqotchilarning xalqaro ta‘lim muassasalarida vaqtincha o‘qish, stajirovka yoki ilmiy faoliyat olib borish imkoniyatlarini yaratish orqali ularning kasbiy kompetensiyalari, madaniyatlararo muloqot ko‘nikmalari va innovatsion fikrlash salohiyatini rivojlantirishga erishilmoqda. Shu bois akademik mobillik masalasida O‘zbekiston olimlari tomonidan so‘nggi yillarda qator ilmiy ishlar amalga oshirilgan.

Jumladan, A.Normurodovanning “Oliy ta‘limda akademik mobillikni rivojlantirishning innovatsion metodologiyalari” maqolasida O‘zbekiston oliy ta‘lim tizimida akademik mobillikni rivojlantirish uchun innovatsion yondashuvlar, masofaviy ta‘lim va loyihaviy o‘qitish usullari tahlil qilingan¹.

M.Jumaboyeva “Talabalarning akademik mobilligini shakllantirishda xorijiy tajribalardan foydalanish yo‘llari” mavzusidagi maqolasida esa muallif akademik mobillikning xalqaro

¹ “Ta‘lim va innovatsion tadqiqotlar” jurnali, 45-52-betlar, 2024

tajribalarini o'rganib, ularni O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida joriy etishning uslubiy asoslarini ko'rsatishga erishiladi².

B.Rasulov esa "Akademik mobillik tizimini boshqarishning zamonaviy mexanizmlari" nomli maqolasida akademik mobillik jarayonlarini boshqarishning tashkiliy-huquqiy asoslari hamda ta'lim muassasalari o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish mexanizmlari haqida ilmiy ma'lumotlar bera olgan³.

D.Saidovanning "Oliy ta'limda xalqaro hamkorlik va akademik mobillikni tashkil etishning dolzarb masalalari" maqolasida xalqaro ta'lim dasturlari, xususan, Erasmus+, Mevlana, Tempus loyihalarining O'zbekiston ta'lim tizimidagi roli tahlil qilinganligini kuzatishimiz mumkin⁴.

Sh.To'xtaboyev "Talabalarning akademik mobillikka tayyorgarligini shakllantirish omillari" nomli maqolasida akademik mobillikka tayyorgarlik jarayonida talabalar motivatsiyasi, til kompetensiyasi va ijtimoiy-madaniy moslashuv masalalarini o'rgangan⁵.

O'zbekiston olimlarining ilmiy ishlari shuni ko'rsatadiki, akademik mobillik faqat xalqaro almashinuv dasturlari emas, balki ta'lim jarayonining zamonaviy komponenti sifatida qaralmoqda. Tadqiqotlarda talabalarning madaniyatlararo kompetensiyalarini, kommunikativ salohiyatini va kasbiy moslashuvchanligini oshirishga qaratilgan yondashuvlar asosiy yo'nalish sifatida belgilangan.

Akademik mobillikning asosiy maqsadi — ta'lim sifatini oshirish va kadrlarning xalqaro raqobatbardoshligini ta'minlashdir. Pedagog shaxsining akademik mobilligi motivatsion, kognitiv, kommunikativ va madaniy-aksiyologik komponentlardan iborat bo'lib, bu jarayon shaxsning global kontekstdagi faol sub'yekt sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Akademik mobillikni rivojlantirishda xalqaro dasturlarning o'rni beqiyos. Jumladan, **Erasmus+ dasturi** Yevropa Ittifoqi tomonidan tashkil etilgan bo'lib, talabalar va o'qituvchilar almashinuvini rag'batlantiradi. **Mevlana dasturi** esa Turkiya tomonidan yo'lga qo'yilgan xalqaro ta'lim almashinuv tizimi bo'lib, dunyoning turli mamlakatlari bilan hamkorlikni qamrab oladi. **Tempus dasturi** esa 1990-yillarda tashkil etilib, Yevropa ta'lim tajribasini Markaziy Osiyoga tatbiq etgan va keyinchalik Erasmus+ tizimiga integratsiyalashgan dasturdir.

Bo'lajak pedagoglarda akademik mobillikni samarali shakllantirish uchun xalqaro hamkorlik, chet tillarni chuqurlashtirib o'qitish, raqamli texnologiyalardan foydalanish, motivatsion muhit yaratish va akademik erkinlikni qo'llab-quvvatlash zarur. Kelgusida akademik mobillikni milliy ta'lim tizimining barqaror elementi sifatida shakllantirish, uni raqamli ta'lim bilan integratsiyalash muhim ilmiy yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi.

Akademik mobillikni shakllantirishga ijtimoiy, tashkiliy, psixologik va shaxsiy omillar majmuasi ta'sir ko'rsatadi. **Birinchidan, ijtimoiy-iqtisodiy omillar** – davlatning ta'lim siyosati, xalqaro hamkorlik dasturlari (Erasmus+, Mevlana, DAAD, Tempus), grant va stipendiya tizimlari, akademik almashinuv imkoniyatlarining mavjudligi – akademik mobillikning moddiy va tashkiliy asosini belgilaydi.

Ikkinchidan, tashkiliy-boshqaruv omillari – oliy ta'lim muassasalarida xalqaro bo'limlarning faoliyati, akademik kredit tizimi, fanlar o'zaro mosligi, diplomlarning tan olinishi kabi omillarni o'z ichiga oladi. Ta'lim jarayonining xalqaro standartlarga moslashtirilganligi mobillikni amalga oshirish uchun qulay shart-sharoit yaratadi.

² "Pedagogik mahorat" jurnali, №2, 60–65-betlar, 2023

³ Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotnomasi, 4-son, 90-97-betlar, 2022

⁴ "UzEdu Research Journal", №1, 72–80-betlar, 2021

⁵ "Pedagogika va psixologiya" jurnali, №4, 88–94-betlar, 2020

Uchinchidan, psixologik-pedagogik omillar – talabalarning motivatsiyasi, o‘ziga ishonchi, madaniyatlararo muloqotga tayyorligi, yangi muhitga moslashuv qobiliyati bilan belgilanadi. Talabaning shaxsiy yetukligi va o‘zini rivojlantirishga intilishi akademik mobillikning ichki harakatlantiruvchi kuchidir.

To‘rtinchidan, axborot-kommunikatsion omillar – raqamli platformalarning rivojlanishi, masofaviy ta‘lim imkoniyatlari, xorijiy tillarni bilish darajasi va internetdan samarali foydalanish ko‘nikmalari bilan bog‘liq. Raqamli savodxonlik darajasi yuqori bo‘lgan bo‘lajak pedagoglar global ta‘lim makoniga tezroq integratsiyalanadilar.

Ushbu omillar uyg‘unligida akademik mobillik jarayonini samarali yo‘lga qo‘yish mumkin. Ayniqsa, ta‘lim tizimida innovatsion boshqaruv yondashuvlari, xalqaro akkreditatsiya va integratsiya dasturlari mavjudligi bu jarayonni yanada takomillashtiradi.

Bo‘lajak pedagoglarda akademik mobillikni rivojlantirish samarasi, avvalo, ta‘lim muassasalarida yaratilgan **pedagogik shart-sharoitlarga** bevosita bog‘liq. Oliy ta‘lim muassasalarida xorijiy universitetlar bilan ikki tomonlama shartnomalar, qo‘shma ta‘lim dasturlari va almashinuv loyihalari tashkil etilgan bo‘lishi, **ta‘lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish, xususan**, virtual auditoriyalar, masofaviy ta‘lim platformalari, sun‘iy intellekt asosidagi o‘quv tizimlari orqali global bilim makoniga kirish imkoniyati, **motivatsion muhitni shakllantirish**, talabalarni xalqaro tajriba almashish, xorijiy o‘qituvchilar bilan darslarda ishtirok etish, xalqaro tanlovlarda qatnashish imkoniyatlari bilan rag‘batlantirish, akademik mobillikka tayyorlanayotgan talabalarni ilg‘or o‘qituvchilar, xalqaro tajribaga ega mentorlar tomonidan yo‘naltirish va metodik yordam bilan ta‘minlash kabilar shular jumlasidandir. Ushbu shart-sharoitlarning uyg‘unlashuvi natijasida bo‘lajak pedagoglarda xalqaro tajriba almashish, mustaqil o‘rganish, o‘z kasbiy mahoratini oshirish va global ta‘lim makoniga integratsiyalashish imkoniyatlari kengayadi.

Akademik mobillik zamonaviy ta‘lim tizimining ajralmas qismi bo‘lib, pedagog kadrlarni xalqaro ta‘lim maydonida faoliyat yuritishga tayyorlaydi. Bo‘lajak pedagoglarning akademik mobilligini shakllantirish ularning kasbiy, ijtimoiy, kommunikativ va madaniy kompetensiyalarini rivojlantiradi. Mazkur jarayonni samarali tashkil etish uchun xalqaro dasturlardan foydalanish, raqamli platformalar orqali hamkorlikni yo‘lga qo‘yish, xorijiy tillarni o‘qitish metodikasini takomillashtirish va ta‘limda innovatsion yondashuvlarni qo‘llash zarur.

Bo‘lajak pedagoglarda akademik mobillikni rivojlantirish - bu nafaqat ularning xorijiy ta‘lim tizimida o‘qish imkoniyatini yaratish, balki **xalqaro pedagogik tafakkur, innovatsion fikrlash, raqamli savodxonlik va madaniyatlararo muloqot** kompetensiyalarini shakllantirish jarayonidir. Akademik mobillikning muvaffaqiyati pedagogik shart-sharoitlar, davlat siyosati va ta‘lim tizimining ochiqligiga bog‘liq. Shunday ekan, O‘zbekiston oliy ta‘lim muassasalarida xalqaro dasturlarni kengaytirish, talabalar motivatsiyasini kuchaytirish va kompetensiyaviy yondashuv asosida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alimova G. Global ta‘lim tizimida akademik mobillik va integratsiya
2. Karimova N. Oliy ta‘lim tizimida akademik mobillikni rivojlantirish omillari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.
3. Xudoyqulova D. Bo‘lajak pedagoglarda xalqaro kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2020.

4. Rasulova M. Pedagogik ta'limda xalqaro tajriba almashinuvi mexanizmlari. – Samarqand: SamDU, 2023.
5. “Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar” jurnali, 2024
6. “Pedagogik mahorat” jurnali, 2023
7. Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotnomasi, 2022
8. “UzEdu Research Journal”, №1 2021
9. “Pedagogika va psixologiya” jurnali, 2020

